

КОВАЛЕНКО Л.І.

**ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ
ЩОДО РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В АРХІВАХ СУМЩИНИ
(1939 - перша половина 1941 рр.)**

Здійснено спробу аналізу діяльності архівів Сумщини щодо використання документальних матеріалів для розвитку історичної науки в умовах сталінського тоталітарного режиму передвоєнних років (1939 - перша половина 1941 рр.).

Необхідною умовою розвитку історичної науки як на попередніх, так і на сучасному етапах, є використання ретроспективної інформації архівних документів. Адже джерела є основою будь-якого історичного дослідження, і саме документи, що зберігаються в архівах, складають фундамент, на основі аналізу та узагальнення якого будуються концепції і висновки історичної науки. Але архівна інформація також відіграє вагомий роль у різних сферах суспільної життєдіяльності, а характер і цілі її використання, відповідно, визначаються конкретною політичною ситуацією, типом державного режиму та рівнем розвитку громадянського суспільства. Організація соціального обігу ретроспективної інформації в умовах тоталітаризму характеризується намаганням спрямувати її на обслуговування політики правлячої верхівки, а в умовах демократії - на задоволення практичних і духовних інтересів як окремих індивідів, так і громади в цілому. На сучасному непростому шляху розбудови демократичної української держави наш народ змушений долати пережитки і стереотипи режиму попередніх десятиліть та певні диспропорції регіонального розвитку. Тому дослідження особливостей, здобутків і прорахунків у використанні архівних документів в умовах тоталітаризму на прикладі Сумської області є актуальним як для подальшого поступального розвитку суспільства, так і для історичної науки.

Означений напрямок використання документальних матеріалів у архівах Сумщини в передвоєнні роки залишився поза увагою науковців. Відомі радянські дослідники історії архівного будівництва в масштабах СРСР¹ та УРСР² тільки окреслюють проблемність цього питання, наголошуючи на тому, що передача архівних установ до структури НКВС зосередила увагу архівів на виконанні завдань цих адміністративно-політичних органів і відсунула на другий план використання документів у науково-дослідницьких цілях та їх публікацію. У сучасних дослідженнях з історії розвитку архівної справи в Україні³ окреслюється лише процес формування впродовж 1930-х років несприятливих передумов для цього напрямку діяльності архівів. Публікації ж з історії архівного будівництва в Сумському регіоні⁴ взагалі не містять даних щодо визначеного питання.

Проблема використання архівних документів в інтересах розвитку історичної науки починає визначатися саме в процесі організаційного оформлення та наукового обґрунтування основних форм застосування архівної інформації, який проходить в Україні впродовж 1920-1930-х років.

Коваленко Людмила Іванівна - викладач Сумського технікуму харчової промисловості Національного університету харчових технологій

Його завершення припадає саме на період зміцнення сталінського тоталітарного режиму. Поглинання суспільства державою, характерне для тоталітаризму, призводить до її проникнення в усі сфери суспільного життя, а також до утвердження, за будь-яких умов, беззаперечного пріоритету саме державницьких цілей та інтересів. У 1930-х роках це стосувалося роботи практично кожного підприємства та організації в радянській Україні, у тому числі й установ архівної сфери. За таких умов історики-архівісти опинилися фактично між владою (яка намагалася поставити архівні джерела на службу політиці) і суспільством (яке потребувало неупередженого представлення архівної інформації).

Вже на початку 1930-х років у використанні архівних матеріалів закріплюється необхідна владним структурам пріоритетна тематика (історія ВКП(б), КП(б)У, Жовтневої революції, громадянської війни, соціалістичного будівництва тощо)⁵, а напрямок пропаганди і агітації архівними матеріалами відсуває на другий план використання документів в інтересах розвитку історичної науки.

Робота створеного на початку 1930-х років при республіканському Центральному архівному управлінні (далі - ЦАУ) сектору агітації, пропаганди та археографії розгортається за напрямками, в першу чергу, агітації і пропаганди архівними матеріалами і, вже в другу, науково-археографічної роботи з видання архівних документів, тематичних збірників, описів тощо. Остаточно визначальну роль марксистсько-ленінської методології у питаннях організації користування архівною інформацією закріпив II Всеукраїнський з'їзд архівних працівників (1931 р.), на якому були затверджені *“Правила науково-документальної публікації”* та *“Основні настанови до методології і техніки наукової публікації документів для потреб науково-історичного дослідження”*⁶. А вже на прийняття цих важливих для подальшої видавничої роботи архівів правил значний вплив мала загальна атмосфера з'їзду, яка свідчила про перенесення сумнозвісної боротьби з *“класовим ворогом”* і до архівної справи.

В процесі зміцнення сталінського тоталітарного режиму в 30-х роках ХХ ст. складаються й інші несприятливі умови для діяльності архівів республіки щодо розвитку історичної науки. В першу чергу, це стосується втручання влади у процес публікації галузевих періодичних видань, куди архівісти передавали до друку певні документи або наукові статті на основі архівних матеріалів. За звинуваченнями у недостатньому розумінні марксистсько-ленінської методології було поступово припинено видання часописів *“Радянський архів”* та *“Архів радянської України”*, а два останні у передвоєнні роки щорічники - *“Архівознавчий науково-інформаційний збірник”* (1937 р.) та *“Архівознавчий збірник”* (1938 р.) видаються вже у повній відповідності до нових ідеологічних вимог⁷. У період 1939 - першої половини 1941 рр. у результаті окресленої політики архівна галузь України залишилася без спеціалізованих періодичних видань.

До того ж архівні працівники були змушені обслуговувати тоталітарну політичну верхівку і стали одним зі знарядь забезпечення її репресивної кампанії. Практика використання архівних матеріалів як документального підґрунтя для політики репресій починає впроваджуватися радянською

владою ще за часів громадянської війни і особливо поширюється у 1930-ті роки⁸. Із включенням на початку 1939 р. архівної галузі до системи НКВС так звана “*оперативно-чекістська розробка*” (пошук компрометуючих матеріалів для потреб каральних органів) була визначена вже беззаперечно пріоритетним напрямком використання архівних джерел. Для її виконання керівники архівів були змушені виділяти найбільш кваліфікованих працівників, а при нестачі бюджету робочого часу - зменшувати обсяги інших видів діяльності, у тому числі й наукової. Навіть радянські дослідники історії архівного будівництва, як уже зазначалося вище, звертають увагу на відволікання зусиль архівістів від наукової роботи з метою обслуговування завдань органів внутрішніх справ. Але, з іншого боку, повне згортання цього напрямку діяльності архівів зовсім не входило у плани нового керівництва архівної галузі.

Із переведенням архівних установ до системи органів внутрішніх справ попередній досвід науково-історичного використання документів піддається докладному вивченню, а розроблені розпорядження свідчать про намагання поставити інформацію архівних джерел знову ж таки на службу тоталітарній державі. У червні 1939 р. Головне архівне управління (далі - ГАУ) НКВС СРСР надсилає до начальників архівних відділів республік і УНКВС областей (і на Сумщину у тому числі) вказівки щодо науково-видавничої діяльності, де у першу чергу піддається критиці попередня робота архівів у цьому напрямку. Зокрема зазначається, що науково-видавнича робота архівних органів проводилася безпланово, а тематику публікацій архівні установи обирали на свій розсуд.

Відсутність планування, централізації та контролю, певна самостійність архівних установ у справі видавництва одразу ж пов'язується із загрозливими політичними наслідками, а саме: часті публікації не тільки не потрібних, а іноді й шкідливих документів, використання архівних матеріалів ворогами народу в антирадянських і підіривних цілях.

Від архівних органів вимагалось негайно здійснити перебудову своєї науково-видавничої роботи, при чому основою цієї перебудови повинен був стати перспективний план виявлення і підготовки до видання матеріалів за певними темами: історія ВКП(б), СРСР, Червоної Армії; ювілейні публікації до важливих політичних подій тощо⁹. Цей документ, на нашу думку, “*підживлював*” вже наявну атмосферу пошуку ворогів у колективах архівних установ, а також обмежував самостійність та творчу ініціативу архівістів у подальшій роботі з використання архівних матеріалів.

У листопаді 1940 р. начальник ГАУ НКВС СРСР Нікітінський затверджує спеціальний циркуляр щодо стану і завдань науково-видавничої роботи архівних органів НКВС, в якому пропонується покращити її як шляхом підготовки до друку збірників документів, так і використання газетної преси для публікації та популяризації архівних матеріалів¹⁰. На необхідності покращення постановки науково-видавничої діяльності наголошує у листопаді 1940 р. також і керівний орган архівної галузі УРСР¹¹. Окрім загальних вказівок та циркулярів, архіви Сумщини неодноразово одержують від центрального та обласного керівництва галузі й конкретні розпорядження щодо тематики виявлення та використання історичних документів. У 1939

р. начальник архівного відділу УНКВС у Сумській області М.Горбатенко пропонує виявити серед публікацій у пресі і використати матеріали до роковин Великої Жовтневої Соціалістичної революції, а також про розгром Денікіна і вибори до місцевих органів влади у дореволюційний період¹². Пріоритетними для виявлення в 1941 р., а також для використання в публікаціях у наукових журналах та пресі, були встановлені Архівним відділом (далі - АВ) НКВС УРСР теми про робочий та селянський рух влітку 1906 р. в Україні (до 35-річчя першої російської революції), про правове та соціально-економічне становище трудящих у царській Росії та про першу Радянську Конституцію (до п'ятиріччя Сталінської Конституції), а також про рух селянства в Україні напередодні і в період проведення реформи 1861 р. (до 80-річчя цієї реформи)¹³.

У першій половині 1941 р. АВ НКВС УРСР направляє до архівних установ області і поточні вказівки щодо додаткового виявлення матеріалів про історію більшовицьких організацій, іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни, комбідів та комнезамів в Україні¹⁴, а також про місця перебування і діяльності Сталіна, Молотова, Ворошилова, революційної боротьби Артема, Щорса та інших діячів¹⁵. І на виконання розпоряджень керівництва архівісти Сумщини у передвоєнні роки виявляють документи за вказаними темами: у 1939 р. - про розгром Денікіна¹⁶ та вибори до міської Думи - Глухівський і Конотопський¹⁷ державні історичні архіви відповідно, у першій половині 1941 р. - з історії громадянської війни та іноземної інтервенції і про роль комнезамів у боротьбі за зміцнення радянської влади - Сумський обласний та Глухівський державний історичні архіви¹⁸. Пошук документів поза межами офіційно визначених тем був поодиноким - наприклад, за запитами установ, - "*Народна освіта в Сумському районі за 1928-1929 рр.*" та "*Сумський район в 1913 та 1927 рр.*" (Сумський облістархів, 1939 р.)¹⁹. Але виявлення архівістами історичних матеріалів тільки тоді має наукове та суспільне значення, коли нерозривно пов'язане з видавничою діяльністю, оскільки саме публікація документа може швидко зробити його відомим і доступним для дослідження.

На жаль, здобутки архівних установ Сумщини на цьому шляху у передвоєнні роки були незначними: жодного збірника документів видано не було, а кількість окремих документальних публікацій також була обмеженою - вони були здійснені тільки у 1939 р. Глухівським держістархівом на теми "*Роль комнезамів у громадянську війну*" та "*Вибори в містах раніше і зараз*" (при чому даних про те, в якому виданні були надруковані документи, не наводиться)²⁰. Але мінімальна кількість документальних публікацій була характерною рисою діяльності архівів не тільки Сумського, а й інших регіонів УРСР у передвоєнні роки.

Напередодні Великої Вітчизняної війни в республіці було видано лише невеликий збірник "*Мобілізація комсомолу на фронтах громадянської війни*" (К., 1939) та брошура "*Двадцять років під ярмом польських панів*" (Львів, 1940), у яких цитуються архівні документи²¹.

Також за інформацією Архівного відділу НКВС УРСР у 1940 р. документальні публікації в пресі були здійснені Центральним держістархівом у Харкові та облдержархівами Дніпропетровська і Тернополя²².

У передвоєнні роки працівники архівів Сумської області використовують історичні архівні джерела, у переважній більшості, при написанні статей для періодичної місцевої преси (газети *“За Сталінський урожай”*, *“Більшовицька молодь”*, *“Більшовицька зброя”*, *“Компресор”*). Усього протягом 1939 - першої половини 1941 рр. було надруковано сімнадцять таких статей, з них Сумським облістархівом було підготовлено шістнадцять, а одну статтю - *“Про вибори в минулому”* - було видано Конотопським держістархівом у 1939 р. Назви цих статей повністю відповідали агітаційно-пропагандистській тематиці, що була визначена владою. Найбільш поширеними були публікації до роковин або знаменних дат, наприклад, статті Сумського облістархіву: *“П’ятнадцять років без Леніна Сумщина в траурі”*; *“До 21-ї роковини Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту”*; *“20 років від дня розгрому денікінських банд”*; *“Жандармерія розганяла робітничі майівки”* (1939 р.)²³, *“Відгуки 9-го січня 1905 р. на Сумщині”*, *“До дня Сталінської Конституції”* (1940 р.)²⁴, *“З минулого більшовицької преси на Сумщині”*; *“Майівки на Сумщині”* (перша половина 1941 р.)²⁵ тощо. Також декілька статей було підготовлено на тему виборів - *“Кого обирали колись у місцеві органи влади”*, *“Сумщина перед виборами у місцеві Ради”* (1939 р.)²⁶.

І тільки єдина з опублікованих у передвоєнні роки стаття за своєю назвою може бути охарактеризована як історико-пізнавальна - *“З минулого Сумщини”* (1939 р.)²⁷. Вибірковий аналіз змісту деяких статей, повні тексти яких збереглися у фондах Державного архіву Сумської області (*“До 21-ї роковини Робітничо-Селянської Червоної Армії і Військово-Морського Флоту”*, *“Жандармерія розганяла робітничі майівки”*, *“Кого обирали колись у місцеві органи влади”*)²⁸, дає можливість охарактеризувати їх скоріше як спроби популяризації окремих архівних документів з яскраво вираженим агітаційним спрямуванням, ніж як дійсно значущі для історичної науки публікації.

В усіх названих статтях (незалежно від теми) автором обов’язково висловлювалося жорстке критичне ставлення до життя у дореволюційний період, наголошувалося на беззаперечно прогресивному значенні перемоги Великої Жовтневої Соціалістичної революції та надзвичайних успіхах побудови соціалізму, окреслювалося щасливе і радісне життя радянських людей. Щодо використання архівних джерел, то в статтях це здійснювалося шляхом наведення у загальному контексті окремих цитат із документів. Але, з іншого боку, незважаючи на популярний характер видань, у публікаціях були наявні і повні назви документів, і їх пошукові дані, назва архіву тощо.

Відсутність публікацій дійсно наукового змісту та нерівномірність розподілення кількості підготовлених у пресу статей серед архівів області пояснюється також і конкретними особливостями кадрового забезпечення останніх. Підготовка більшості публікацій саме Сумським облістархівом зумовлюється і відносно кращим освітнім рівнем його працівників. Наприклад, науковий співробітник цього архіву Я.Б.Ратнер, автор багатьох статей 1939 р., єдиний зі штату архівів області мав закінчену вищу освіту²⁹. Освітній рівень кадрів Роменського держістархіву, що взагалі в означений період не здійснював роботи на науково-видавничому напрямку, був

катастрофічно низьким: директори, що кілька разів змінювалися, мали нижчу освіту, а наукові працівники - нижчу або незакінчену середню³⁰. Нижча освіта директорів та середня і незакінчена середня - наукових працівників характерна в означений період і для Конотопського архіву³¹, а у Глухівському - освіта працівників керівної та наукової ланки була середньою³². Але навіть за таких обставин, на нашу думку, обласне керівництво архівного відділу мало можливості так організувати роботу на науково-видавничому напрямку, щоб її результати в регіоні були більш суттєвими. Адже співробітники Сумського облдержархіву за своїми здібностями та освітою були здатні успішно та неодноразово готувати статті у періодичну пресу. При відповідному їх спрямуванні, створенні умов для праці, а також можливостей подальшого друку робіт у наукових історичних виданнях (що повинно було зробити саме обласне керівництво галузі), підготовка науково-значущих публікацій була б можлива і на Сумщині.

Але, на жаль, у регіоні було обрано шлях *“найменшого опору”* та орієнтації на кількісні (5-7 статей у періодичній пресі), а не якісні (1-2 наукові статті) показники у звітах.

Внесок у розвиток історичної науки здійснюють також і дослідники, які працюють із документами в читальних залах архівів. Але введення до соціального та наукового обігу архівної інформації через подальші публікації дослідників було також проблемою у передвоєнні роки. В першу чергу, у більшості історичних архівів Сумщини у цей період не було умов для роботи дослідників: у звітній документації за 1939 - перше півріччя 1941 рр. Глухівського та Роменського держістархівів взагалі не згадується про існування читальної зали, а Конотопського - конкретно повідомляється про її відсутність³³.

Але навіть за наявності приміщення і здійснення архівом необхідних заходів для організації роботи у читальній залі, жорстка політика режиму зумовлювала формування несприятливих умов для праці дослідників. Поширення політики репресій, нагнітання у суспільстві атмосфери пошуку ворогів, що тільки й прагнуть використати у своїх ганебних цілях державні таємниці (і з архівних документів у тому числі), знайшло своє відображення у розпорядженнях керівництва галузі щодо роботи читальних залів. У лютому 1937 р. республіканське ЦАУ пропонує керівникам архівних установ негайно ліквідувати наслідки шкідницької діяльності ворогів народу в архівній системі, при чому особливу увагу звернути саме на абсолютне збереження державної таємності архівних матеріалів та на таку організацію роботи установ, щоб *“не було жодної можливості для використання архівних матеріалів класовим ворогом ...”*³⁴.

У березні того ж року ЦАУ СРСР надсилає до начальників архівних управлінь та директорів архівів вказівки щодо встановлення жорсткого контролю за роботою дослідників. Останнім пропонується видавати матеріали у суворій відповідності до завдань теми і дозволяти робити копії тільки на ті документи, що увійдуть до публікації (щоб на руках у дослідників не зберігалися у подальшому неопубліковані документи). Копії архівних документів виготовлялися вже після ретельної перевірки матеріалів і за дозволом керівника архіву, але видавати їх на руки дослідникам було

заборонено. Керівництво зобов'язувало архів пересилати ці папери установі, яка буде здійснювати публікацію. Знову ж таки керівників архівів попереджали про недопущення залишення невикористаних копій у установи або ж дослідника - якщо якийсь матеріал вирішили в останню мить не публікувати, то його обов'язково потрібно було повернути в архів³⁵.

Слід зазначити, що у розпорядженнях щодо роботи читальної зали беззаперечним вважалося, що дослідник - це обов'язково представник певної установи, жодне припущення, щодо того, що людина може займатися історичним пошуком в архіві як приватна особа, було просто неможливим. І за цих умов жорсткого контролю за діяльністю дослідників у другій половині 1930-х років була налагоджена робота читальної зали в Сумському державному історичному архіві, який у 1939 р. стає Сумським обласним історичним архівом. Протягом 1938 р. в ній працювало сім³⁶, а у 1939-му - чотири особи (працівники газет "*Комуніст*", "*Більшовицька зброя*" та представники Спілки радянських письменників і Всесоюзної сільсько-господарської виставки).

У 1939 р. дослідники, що працювали в читальній залі, вивчали такі теми: "*Минуле міста Суми*"; "*Суми в день смерті В.І.Леніна*"; "*1905 рік на Сумщині*"; "*Революційний рух на селі 1905 р.*" та "*Історія землеволодіння та землекористування по с.Хотінь*"³⁷. Протягом 1940 р. в читальній залі того ж архіву працювало п'ять чоловік (представники Сумської обласної дитячої технічної і сільськогосподарської станції, Сумського обласного управління паливної промисловості, Сумського обкому ЛКСМ, редакції газети "*Більшовицька зброя*" та Сумського історико-краєзнавчого музею). Тематику робіт цих дослідників, відповідно, були: "*Виявлення історичних пам'яток і місць для фотовиставки*"; "*Дослідження торфо-болот по колишньому Сумському округу*"; "*Інтелігенція після революції*"; "*Історія Сум*"; "*Жовтень 1917 р. на Сумщині*"³⁸.

Порівняння тематики виявлення і використання архівних документів, з одного боку, архівами Сумщини, а з іншого, дослідниками, свідчить, що офіційно визнані пріоритетні теми також наявні в роботі останніх. Але, слід зазначити, що дослідники все ж таки дещо розширили межі історичного виявлення і використання матеріалів у передвоєнні роки (теми з історії м.Суми, інтелігенції, земельних питань тощо).

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що у передвоєнні роки в архівах Сумської області процес використання інформації архівних джерел в інтересах розвитку історичної науки не може бути оцінений однозначно. З одного боку, в цілому по регіону на цьому напрямку щорічно здійснювалася певна робота. З іншого боку, можна констатувати, що саме науково-значущі її результати відсутні. Здійснені публікації мали мінімальне значення як для подальшого розвитку історичних досліджень, так і для суспільного прогресу. Адже за своєю тематикою та змістом вони, у переважній більшості, можуть бути віднесені навіть не до культурно-просвітницьких, а до агітаційно-пропагандистських. Хоча, якщо бути об'єктивними, при тогочасному невисокому рівні освіти значної частини населення наведення навіть у ідеологічно заангажованих статтях певних історичних фактів та документальних даних частково виконувало культурно-

просвітницьку функцію. Відсутність ефективності в роботі архівів Сумщини щодо використання архівних документів для розвитку історичної науки у 1939 - першій половині 1941 рр. була зумовлена негативним впливом значної кількості певних суспільно-політичних умов.

Джерелом цілої групи негативних об'єктивних чинників була політика владних структур часів сталінського режиму 1930-х років, у результаті якої: 1) діяльність архівів щодо використання документів була поставлена під жорсткий контроль та у рамки обов'язкової пріоритетної тематики; 2) науково-видавнича робота як керівних структур, так і архівів обласних рівнів набуває другорядного (після агітаційно-пропагандистської) значення; 3) творча ініціатива архівістів стримується під загрозою можливих каральних наслідків, а велика кількість заборон зменшує обсяги використання документів дослідниками в читальній залі; 4) можливості архівістів здійснювати публікації документів або наукових статей із використанням архівних матеріалів були обмежені шляхом припинення галузевих періодичних видань; 5) архівісти відволікаються від наукової роботи для виконання першочергових завдань з використання інформації архівних документів для забезпечення репресивної політики режиму.

Незалежно від політичних умов, на означений напрямок роботи архівів також здійснював значний негативний вплив такий фактор, як низький освітній рівень кадрів керівної на науковій ланки архівів Сумщини (особливо - Роменського та Конотопського). А недостатню, з боку обласного архівного відділу, організацію роботи щодо використання документів в інтересах розвитку історичної науки слід віднести до суб'єктивних чинників негативного характеру.

Проблема використання документальних матеріалів у інтересах розвитку історичної науки потребує подальшого дослідження як на наступних етапах історії України, так і в сукупності з аналізом діяльності архівів регіону щодо задоволення духовних потреб суспільства.

¹Максаков В.В. История и организация архивного дела в СССР (1917-1945). - М.: Наука, 1969. - 431 с.

²Мітюков О.Г. Радянське архівне будівництво на Україні (1917-1973). - К.: Наукова думка, 1975. - 272 с.

³Матяш І.Б. Українська архівна періодика 1920-1930-х рр.: історія, бібліографія, бібліометрія. - К., 1999. - 480 с.; *Вона ж.* Використання архівної інформації в 1920-1930-х рр.: еволюція форм та основні тенденції // Український історичний журнал. - 2001. - №1. - С.84-92; - №2. - С.89-100; Нариси історії архівної справи в Україні / За заг. ред. І.Б.Матяш та К.І.Клімової. - К.: Видавничий дім "КМ Академія", 2002. - 612 с.

⁴Бойко Т., Казанцева Г., Палеоха Л., Рассказ Н., Сахно А. Архівне будівництво на Сумщині (1918-1965) // Архіви України. - 1958. - №5. - С.3-11; Іванущенко Г.М., Покидченко Л.А. Діла минають - документи залишаються // Сумський історико-архівний журнал. - 2005. - №1. - С.5-10; Покидченко Л.А. Видавнича діяльність - один із головних напрямків роботи Державного архіву Сумської області // Там само. - С.112-114.

⁵Матяш І.Б. Використання архівної інформації в 1920-1930-х рр.: еволюція форм та основні тенденції // Український історичний журнал. - 2001. - №2. - С.99.

⁶Там само. - С.89-90.

⁷Вона ж. Українська архівна періодика 1920-1930-х рр.: історія, бібліографія, бібліометрія. - С.6.

⁸Корнеев В.Е. Копылова О.Н. Архивы на службе тоталитарного государства (1918 - начало 1940-х гг.) // Отечественные архивы. - 1992. - №3. - С.13, 16-17.

- ⁹Державний архів Сумської області (далі - ДАСО). - Р.2448. - Оп.1. - Спр.17. - Арк.11-зв.11.
¹⁰Там само. - Арк.9-10.
¹¹Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.18. - Арк.1, 5-7.
¹²Там само. - Р.5802. - Оп.1. - Спр.110. - Арк.33, 59, 79.
¹³Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.18. - Арк.1, 5-7.
¹⁴Там само. - Спр.19. - Арк.22.
¹⁵Там само. - Р.5802. - Оп.1. - Спр.139. - Арк.122.
¹⁶Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.15. - Арк.92.
¹⁷Там само. - Р.5003. - Оп.1. - Спр.33. - Арк.53.
¹⁸Там само. - Р.951. - Оп.1. - Спр.33. - Арк.44, 56.
¹⁹Там само. - Р.2448. - Оп.1. - Спр.3. - Арк.4.
²⁰Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.15. - Арк.92.
²¹Бутич І.Л. Публікація документальних матеріалів архівними установами Української РСР // З історії архівного будівництва на Україні. Збірник статей, присвячений 40-річчю Радянського архівного будівництва на Україні. - Харків: Харківське обласне видавництво, 1958. - С.32.
²²ДАСО. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.28. - Арк.7.
²³Там само. - Спр.15. - Арк.116.
²⁴Там само. - Спр.23. - Арк.3-4.
²⁵Там само. - Р.2448. - Оп.1. - Спр.20. - Арк.2.
²⁶Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.15. - Арк.116.
²⁷Там само.
²⁸Там само. - Р.951. - Оп.1. - Спр.25. - Арк.17-18, 33зв-35.
²⁹Там само. - Спр.31. - Арк.51.
³⁰Там само. - Р.5802. - Оп.1. - Спр.100. - Арк.25-25зв, 85; Спр.122. - Арк.107.
³¹Там само. - Р.5003. - Оп.1. - Спр.33. - Арк.10.
³²Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.23. - Арк.32.
³³Там само. - Спр.15. - Арк.92.
³⁴Там само. - Р.951. - Оп.2. - Спр.12. - Арк.16-18.
³⁵Там само. - Арк.27-29.
³⁶Там само. - Оп.1. - Спр.26. - Арк.17.
³⁷Там само. - Спр.27. - Арк.22-22зв.
³⁸Там само. - Р.2445. - Оп.5. - Спр.23. - Арк.3.

Коваленко Л.И.

Проблема использования документальных материалов для развития исторической науки в архивах Сумщины (1939 - первая половина 1941 гг.)

Предпринято попытку анализа деятельности архивов Сумщины по использованию документальных материалов для развития исторической науки в условиях сталинского тоталитарного режима передвоенных лет (1939 - первая половина 1941 г.).

Kovalenko L.I.

The problem of using of the documentary materials of Sumy Archives for the development of historical science (1939 - the early 1941 years)

The attempt to analyze the activity of Sumy Archives in using the documentary materials for the development of historical science under the conditions of stalin totalitarian regime of pre-war years (1939 - the early 1941 years) has been made in this paper.

Отримано 4.03.2009